Pajala KOMMUN

Diarienummer: KS-2024-428

Förslag till biblioteksplan 2024–2027

DOKUMENTNAMN	Förslag till biblioteksplan	**GILTIGHETSPERIOD**	2024-2027
DOKUMENTTYP	Förslag	**BESLUTAT/ANTAGET**	2024-05-27
DOKUMENTÄGARE	Kultur- och Minoritetsutskottet	**VERSION**	1
DOKUMENTANSVARIG	Kommunstyrelsen	**REVIDERAT**	

Innehåll

Bakgrund 2
Syfte 3
Styrdokument 3
Avgränsning 3
Uppföljning och utvärdering 3
Revidering 3
Barn och unga 4
Mål: 4
Minoritets- och mångspråk 5
Mål: 6
Demokrati och öppenhet 6
Mål: 7
Informationsteknik, läsfrämjande och folkbildning 8
Mål: 9
Skolbiblioteket 9
Mål: 10

Bakgrund

På nationellt plan regleras biblioteksverksamheten av Bibliotekslagen och Skollagen. I dessa lagar framgår att kommunen ansvarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten samt att anta en lokal biblioteksplan som ska styra och reglera biblioteksverksamheten på lokal nivå. Kulturavdelningen har därför fått i uppdrag att utarbeta en plan som ska antas av kultur- och minoritetsutskottet, kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Biblioteksplanen ska innehålla en analys av det samlade biblioteksbehovet i en kommun och åtgärder för hur dessa behov ska tillgodoses. Planen ska, förutom folkbiblioteksverksamheten, omfatta biblioteksbehovet vad gäller utbildning, omsorg, vård och näringsliv.

Vid utformandet av planen tas i beaktande de nationella kulturpolitiska målen, Kulturplan för Norrbotten samt den regionala biblioteksplanen. I och med den omorganisering som gjorts sorterar biblioteken nu under det nya Kultur- och minoritetsutskottet. Särskild hänsyn tas också till de prioriterade områdena i kommunens Strategiska plan 2022–2025, *Skapa goda förutsättningar för barn och ungas lärande och fritid, Verka för att människor och företag väljer att etablera sig i Pajala kommun, Kultur och fritid är en del av vår livskraft i kommunen* samt *Kommunen är en attraktiv arbetsgivare med hög service och professionalitet*.

I Bibliotekslagen står det att det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsutveckling och fri åsiktsbildning. Biblioteken ska också främja litteraturens ställning, intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Utöver det står det också i bibliotekslagen att biblioteken ska arbeta för en ökad digital delaktighet genom att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. De grupper som Bibliotekslagen nämner som prioriterade för biblioteksverksamheten är barn och unga, personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna samt personer med andra modersmål än svenska.

Skollagen säger att eleverna i alla skolor ska ha tillgång till skolbibliotek. Skolbiblioteket har stor betydelse för barn och ungas läsning, insamlandet av information och för förmågan att arbeta källkritiskt. Skolbiblioteket och skolbibliotekarien bör enligt Skolinspektionen vara en naturlig del i utvecklandet av undervisningen.

Biblioteken i Pajala kommun ingår i samarbete med folkbiblioteken i Norrbotten och regionbiblioteket och har därigenom bildat organisationen, Biblioteken i Norrbotten, som gemensamt arbetar för att utveckla biblioteken i Norrbotten och gemensamt driver webbsidan bibblo.se och polarbibblo.se som är specifikt utformad för barn. Den gemensamma organisationen genererar till minskade kostnader genom att ha gemensamt bibliotekssystem och andra system, lånekort och samverkar över mediatransporter. Kommunernas litteratur och andramedier görs genom samarbetettillgängliga över hela regionen. Även den kompetens som finns i de respektive kommunerna kommerde andra kommunerna till del genom samarbetet. Regionala arbetsgrupper av lokala representanter jobbar med ett antal utvecklingsområden utsedda av biblioteks-chefsgruppen för att utveckla biblioteksverksamheterna. Biblioteken i Norrbotten tar fram gemensamma strategiska dokument såsom mediepolicy, kommunikationsplan och strategi för läsfrämjande.

Syfte

Biblioteksplanen ska vara en övergripande plan för biblioteksverksamheten i Pajala kommun och ska utgå från medborgarnas behov av biblioteksservice från de allra yngsta till de äldsta. Planen ska ge en tydlig överblick över bibliotekens verksamheter, med tydliga och mätbara mål, samt visa på en framtida färdriktning.

Styrdokument

- Bibliotekslagen (SFS 2013:801)
- Skollagen (2010:800 2 kap. 36 §), Lokaler och utrustning och tillgång till skolbibliotek
- Pajala kommuns strategiska plan 2020–2025
- Barnkonventionen
- Nationella Kulturpolitiska målen
- Demokratins skattkammare – förslag till en nationell biblioteksstrategi
- Kulturplan för Norrbotten
- Agenda 2030

Avgränsning

Biblioteksplanen omfattar endast biblioteken inom den kommunala organisationen. Förutom ett antal konkreta åtaganden styr planen inte verksamheten på detaljnivå, utan ska istället ligga till grund för utformandet av bibliotekens verksamhetsplaner under perioden 2024–2027.

Uppföljning och utvärdering

Intern uppföljning och utvärdering ska ske årligen i samband med verksamhetsberättelse.

Revidering

Planen ska revideras år 2027 och en ny plan ska antas före årets utgång.

Barn och unga

Bibliotekslagen, 8§

Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

En viktig del av bibliotekens arbete är att främja barns och ungas läsning och språkutveckling. Detta görs genom att ha ett särskilt fokus på denna grupp i det läsfrämjande arbetet, samt genom att erbjuda en plats för diskussion och samtal. Barns läsning och läsning för barn har en stor effekt på utvecklingen av barnets språkförmåga och därmed på utvecklingen också på andra håll. Genom att arbeta läsfrämjande mot barn och unga samt främja deras läslust stärker vi dem i såväl lärande som socialt samspel. Det nya ungdomsrummet på biblioteket är en viktig del i att öka antalet unga som besöker biblioteket, och har visat sig fungera väl. Över tid arbetar samtliga bibliotek för att öka kontakten med barn och unga i kommunen.

Lovaktiviteter är efterfrågade och uppskattade av såväl barn som vuxna i deras närhet, och biblioteken strävar efter att ha sådana. Också barn och unga med funktionsnedsättning ska kunna ta del av dessa.

En viktig resurs för barn och unga på biblioteket är personalen. För att biblioteket ska kunna upplevas som en trygg plats krävs att där finns närvarande vuxna. Barn har samma rätt till rådgivning och vägledning som vuxna besökare. Enligt Barnkonventionen ska utformning av verksamhet för barn göras med hänsyn till barns egna åsikter, och det är viktigt med både barnperspektiv och barnets perspektiv. Personalen bör försöka inhämta synpunkter från barn och unga på ett lämpligt sätt och med någon regelbundenhet.

Varje år ansöker biblioteken om ett viktigt budgettillskott genom inköpsstöd från Kulturrådet. Dessa pengar är öronmärkta för barn- och ungdomslitteratur till folkbiblioteket. För att biblioteket ska ha rätt att ansöka om stödet får inte bokanslagen minska vare sig inom folk- eller skolbiblioteken. Minskat kommunalt anslag innebär uteblivet statligt bidrag.

Mål:

- Minst en gång, men gärna två gånger, per termin bör sagostunder ordnas för allmänheten.
- Minst en gång årligen ska särskilda aktiviteter ordnas för att locka barn och ungdomar till biblioteket och till läsning.
- Biblioteken ska undersöka om det är resursmässigt möjligt att genomföra ett Bokstart-projekt i kommunen.
- Barnfaktalitteratur ska förnyas systematiskt i den mån som resurserna tillåter.

- Under det första året som den nya biblioteksbilen är i bruk ska dess fokus ligga på att nå ut till barn och unga i kommunen.

Minoritets- och mångspråk

Nationell biblioteksstrategi, s. 35

Regeringens bedömning är att även biblioteken har en viktig roll för att skydda och främja de nationella minoriteternas kultur och de nationella minoritetsspråken.

Pajala är förvaltningskommun för de nationella minoritetsspråken meänkieli och finska. Medier och information ska därför finnas på dessa språk i den utsträckning det behövs och efterfrågas. Det ska finnas tillgängliga medier på samtliga de nationella minoritetsspråken och särskilda medel ska avsättas i budget för inköp av litteratur på minoritetsspråken, med ett särskilt fokus på meänkieli och finska.

Biblioteken bör sträva efter att stärka minoritetsspråkens status i samhället. Det är viktigt att biblioteken inkluderar kommunens förvaltningsspråk i sin kommunikation och sina lokaler, och att särskilda dagar knutna till de nationella minoriteterna uppmärksammas.

Bibliotekslagen, 5§

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. *de nationella minoritetsspråken,*
2. *andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och*
3. *lättläst svenska.*

Biblioteken ska kunna ge information och service på ett tillfredsställande sätt så att också människor med andra modersmål än svenska kan ta del av den. Det är viktigt att nyanlända tidigt kommer i kontakt med biblioteket för att se möjligheterna att använda biblioteket som både informationskälla och mötesplats.

Biblioteken i Norrbotten har upphandlat och använder den digitala databasen PressReader som i dagsläget tillhandahåller 7000 tidningar och tidskrifter från 120 länder på 60 olika språk.

Mål:

- Minst en gång årligen ska ett projekt eller evenemang anordnas som riktar sig till talare av kommunens förvaltningsspråk.
- Biblioteken ska ha kontinuerlig kontakt med kommunens minoritetsspråkssamordning.
- Biblioteket ska fortsatt arbeta med och hålla sig uppdaterade kring sannings- och försoningskommissionen.
- Medieutbudet på finska och meänkieli ska löpande uppdateras, med särskilt fokus på barnlitteratur.
- Medier ska finnas på de språk som efterfrågas och de språk som personalen på annat sätt ser ett behov av.
- Minst en gång under perioden ska ett evenemang ordnas som riktar sig särskilt till personer med annat modersmål än svenska eller kommunens förvaltningsspråk.
- Varje år ska en särskild summa avsättas för inköp av medier på minoritetsspråken. Hur stor denna summa ska vara avgörs av biblioteket i samråd med kulturchefen och ska grunda sig i hur behoven ser ut.

Demokrati och öppenhet

Bibliotekslagen, 2§

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken utgör en viktig demokratisk plats i samhället. Det är en mötesplats som alla ska kunna ta del av, oberoende av ens bakgrund och politiska, sociala eller religiösa tillhörigheter. Biblioteken strävar efter att vara en neutral plats som motverkar fördomar och segregation, bland annat genom att bidra till fri åsiktsbildning och förmedla kunskap. Biblioteket ska präglas av öppenhet för olika perspektiv.

Agenda 2030, Delmål 10.2

Främja social, ekonomisk och politisk inkludering.

Det är viktigt att biblioteket följer med i samhällsutvecklingen och förändrar verksamheten i takt med att användarnas behov förändras. I dagens informationssamhälle är sociala medier en del av människors liv. Sökalgoritmernas funktion och effektivitet gör att det är lätt att hamna i en filterbubbla, vilken endast presenterar information av en viss typ och inte ger några alternativ. Den objektiva journalistikens plats i samhället minskar samtidigt som alternativa medier med vinklade

budskap ökar. Här har biblioteken en viktig roll att fylla bland annat genom att erbjuda kunskap om informationshantering, objektiva medier och faktagranskat material.

För att främja fri åsiktsbildningen ska biblioteken avgiftsfritt ge användarna tillgång till objektiva fakta i periodika, databaser och faktaböcker. Biblioteken ska också öka användarnas förståelse för hur digitala hjälpmedel fungerar och påverkar oss.

Bibliotekslagen, 4§:
Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

Att biblioteken är tillgängliga för alla är en demokratifråga. Detta gäller såväl den fysiska miljön som webben och medieutbudet. Att Pajala är en till ytan så stor kommun har inneburit att alla inte har haft möjlighet att ta sig till biblioteken. För att lösa det problemet har biblioteken sökt och blivit beviljade pengar från projektet Stärkta Bibliotek, vilka ska användas för inköp och ombyggnad av en biblioteksbil, som kan användas för att ta bibliotekens verksamhet ut i kommunen.

De kulturpolitiska målen:
För att uppnå målen ska kulturpolitiken […] främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor.

Biblioteken i Pajala kommun ska kontinuerligt arbeta för att säkerställa att ingen ställs utanför biblioteksverksamheten på grund av funktionsnedsättning och att det finns tillgängliga medier samt nödvändig utrustning för att ta del av dessa.

Mål:

- Biblioteket ska synliggöra biblioteksverksamheten utanför bibliotekslokalerna genom uppsökande verksamhet och med hjälp av biblioteksbilen.
- Minst en gång årligen ska biblioteken i Pajala kommun anordna aktiviteter som stimulerar till möten och samhällsengagemang med lokal anknytning.
- Biblioteket ska sträva efter att tillhandahålla uppdaterade och objektiva fakta i de medier som lånas ut.
- Inför EU-val och val till riksdag, kommun och landsting ska biblioteken vara behjälpliga i att hitta information om hur man röstar.
- Minst en gång om året ska biblioteket ordna en aktivitet särskilt anpassad för människor med funktionsnedsättning.
- Information ska, när så är möjligt, tillhandahållas lättläst och i klartext.

- Biblioteksbilen ska, under sitt andra respektive tredje år, fokusera på att nå ut till äldre och till människor med funktionsnedsättning.

Informationsteknik, läsfrämjande och folkbildning

Bibliotekslagen, 7§

Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur.

Biblioteken i Pajala kommun ska aktivt ägna sig åt läsfrämjande arbete i olika former och för alla människor. Biblioteken ska vara en naturlig del av det livslånga lärandet. Genom att arbeta läs- och litteraturfrämjande minskar vi socioekonomiska klyftor i samhället och bidrar till att stärka litteraturens, och därmed kulturens, ställning i samhället.

Bibliotekslagen, 2§

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt.
Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Landets bibliotek ska arbeta med kunskapsförmedling med syftet att stärka och utveckla det demokratiska samhället. Det stöd som biblioteket kan bistå med har en utjämnande effekt för personer i digitalt utanförskap, på samma sätt som den utrustning biblioteket kan låna ut och de tjänster biblioteket erbjuder på området har en utjämnande effekt för socioekonomiskt utsatta personer. I dagsläget består denna utrustning av användardatorer samt tillgång till möjlighet att skriva ut, skanna och kopiera samt ladda sin mobiltelefon.

Bibliotekslagen, 7§, 2 st.
Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

På egen hand eller i samarbete med andra, så som civilsamhällesorganisationer, skola eller företag, ska biblioteken arbeta med information om digitala hjälpmedel och hur dessa fungerar, samt om källkritik. Detta kan göras genom exempelvis informationsträffar eller workshops. Utöver det ska biblioteken i Pajala kommun också arbeta folkbildande inom andra områden, på egen hand eller i samarbete med andra.

Mål:

- Biblioteket ska sträva efter att ordna minst två folkbildande aktiviteter varje år, i den mån resurserna tillåter detta. Det kan exempelvis röra sig om workshops inom något hantverk, om språkträffar eller om läscirklar.
- Biblioteket ska fortsätta erbjuda användarna stöd i deras digitala deltagande, genom att exempelvis bistå med kunskap vid frågor.
- Biblioteket ska arbeta aktivt för att stärka personalens kunskap inom media- och informationskompetens (MIK).
- Biblioteket ska anordna läsfrämjande aktiviteter för såväl barn och unga som vuxna. Sådana aktiviteter kan exempelvis vara författarsamtal, bokcirklar, föreläsningar eller boktipskvällar. Aktiviteterna bör ordnas så att det finns aktiviteter för såväl barn och unga som vuxna under året.
- Minst en gång årligen ska biblioteket vara en del av tematiska samarbeten med andra delar av kommunen, civilsamhällesorganisationer eller andra kulturutövare.

Skolbiblioteket

Två av Pajala kommuns tre bibliotek är integrerade folk- och skolbibliotek och ägnar därför särskild uppmärksamhet åt grundskola, anpassad grundskola, gymnasieskola och förskola i kommunen. Skolbiblioteket regleras av Bibliotekslagen samt av Skollagen.

Från och med den 1 januari 2025 är det lag på att alla elever ska ha rätt till bemannade skolbibliotek. Idag finns i kommunen ingen tjänst avsatt för skolbiblioteksverksamhet. Skolledningen och biblioteket ska tillsammans begrunda hur skolbiblioteket ska uppfylla de lagkrav som ställs på kommunens skolor.

Skollagen, 36§
Eleverna i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska ha tillgång till skolbibliotek.

Skolbibliotekets grunduppdrag är detsamma som för folkbiblioteket, att ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning”. De prioriterade grupperna gäller även skolbiblioteket, vilket innebär att ett särskilt fokus ska ägnas åt människor med funktionsnedsättning, minoriteter och människor med annat modersmål.

Biblioteken i Pajala kommun har en vision att utöka och utveckla samarbetet med hela skolan under de kommande åren – från förskola upp till gymnasieskolan. Detta är något som biblioteken aktivt och kontinuerligt ska arbeta med.

Mål:

- Biblioteket ska regelbundet erbjuda grundskolan och anpassad grundskola bokpresentationer.
- Förskoleklass och årskurs ett ska erbjudas s.k. ”biblioteksskola” – ett kortare tillfälle där personalen informerar om hur biblioteket fungerar, hur man hittar rätt böcker och annan information som personalen bedömer viktig.
- Bibliotek och skola ska tillsammans se över möjligheterna för biblioteket att bistå skolan med undervisningstillfällen i informationssök och källkritik.
- Planering av övrig skolbiblioteksverksamhet görs i samråd med skolan.
- Biblioteken ska, vid inköp och urval av medier, sträva efter att alla skolelever ska känna sig inkluderade och representerade.